

EL MARQUÈS DE SADE, «UN NIETZSCHE AVANT LA LETTRE»

Lluís CUÉLLAR

La sola enunciació i homologació de Sade i Nietzsche haurà causat probablement en el lector una certa sorpresa i unes certes sospites: què poden tenir a veure l'un amb l'altre?

Tanmateix, crec possible justificar objectivament aquesta pretesa proximitat ideològica si advertim que en els dos es dona una mateixa revaloració dels valors de la religió pagana enfront dels que ens proposa el cristianisme. Ambdós pensadors redescobriren i proposaren com a models els valors religiosos i morals de l'antiguitat greco-romana enfront dels «pseudovalors» del cristianisme que triomfà, malauradament, a l'occident europeu. En moments diversos —segona meitat del segle XVIII i segona meitat del segle XIX— i certament motivats per circumstàncies de diversa índole, els dos fan una vibrant apologia de la religió pagana, degudament entesa. Mirem-nos-ho més de prop.

És cosa ben sabuda que Nietzsche s'entusiasma amb aqueixa religió portadora, segons diu, d'uns valors vitalment positius. La mitologia pagana enalteix i divinifica tant les grans virtuts com els grans vicis dels homes, perquè són una esplèndida manifestació de la vitalitat humana, sempre desbordant i aparentment contradictòria. El seu programa moral ens proposa d'escorbrar la moral de la impotència «ressentida», pròpia del cristianisme, per posar al seu lloc els déus «fecunds» del paganisme amb les seves incitacions vitals dirigides a l'home. «Més enllà del bé i del mal», la moral ha de radicar en l'espontaneïtat vital anímica i corporal, creadora o mortífera de l'home —ambdues valen— la plena realització de la qual ha de ser la fita del «sobrehomme»: Recordem alguns dels passatges de Nietzsche més significatius en aquest sentit.

Bastaria ja per a mostrar això aquest text de *El crepuscle dels ídols*: «Només en els misteris dionisiacs, en la psicologia de l'estat dionisiac s'expressa el fet fonamental de l'instint hel·lènic, la seva «voluntat de poder». I ¿què és el que els grecs volien assegurar-se amb aquests misteris? La vida eterna, l'etern retorn de la vida; el futur, promès i consagrat en el passat; el «sí» triomfant dit a la vida per sobre de la mort i del canvi; la vida vertadera com a supervivència col·lectiva mitjançant la procreació, mitjançant els misteris de la sexualitat. (...) Tot això és el que significa la paraula Dionisos: jo no conec una simbòlica més alta que la grega, la de les Dionísies. En ella

l'instint més profund de la vida és sentit religiosament —la mateixa via vers la vida, la procreació, és sentida com la vida sagrada... Només el cristianisme, que es basa en el ressentiment contra la vida, ha fet de la sexualitat quelcom impur: ha tirat *escorbraries* sobre el començament, sobre el pressupòsit de la nostra vida...»¹. Abans d'aquest text en trobem un altre de ben expressiu: «¡Jutjar els grecs pels seus filòsofs, com fan els alemanys, utilitzar, per exemple, la hipocresia de les escoles socràtiques per explicar què és, en el fons, l'hel·lènic... Els filòsofs són, en efecte, els «*décadents*» del món grec, el moviment d'oposició al gust antic, aristocràtic (a l'instint agonal, a la polis, al valor de la raça, a l'autoritat de la tradició). Les virtuts socràtiques foren predicades perquè els grecs les havien perdudes: com tots ells eren irritables, temerosos, inconstants, comedians, tenien unes quantes raons a més a més per a fer-se predicar la moral. No és que això els hagi proporcionat algun ajut: però els van tan bé als «*décadents*» les paraules i els gests grans...»².

Passem al Marquès de Sade. El cinquè diàleg de *La filosofia en el tocador* ve a ser principalment un pamflet dirigit als francesos revolucionaris proposant-los d'arribar fins a les últimes conseqüències, és a dir, fins a un ateisme a la vegada ofensiu (contra el cristianisme) i educatiu (de cara a les noves generacions), basat en el model romà. Una breu religió sense Déu i «que s'adeqüi als costums», ja que finalment el cap de Déu ha caigut al mateix temps que el del rei. Amb un to que recorda el de *Així parlà Zaratustra* de Nietzsche, Sade els diu solemnement: «Vinc a oferir-vos grans idees: escolteu-les i reflexioneu sobre elles (...) Observo adolorit la lentitud amb la qual tractem d'assolir l'objectiu i pressenteixo amb inquietud que estem a punt de fracassar una vegada més (...) Francesos, ho repeteixo, Europa espera de vosaltres que la lliureu alhora del ceptre i de l'encenser (...). Roma desaparegué a partir del moment que predicà el cristianisme, i França està perduda si aquest reapareix. (...) Ja que creiem en la necessitat d'un culte, imitem el dels romans: les accions, les passions, els herois, aquests eren els objectes dignes

¹ NIETZSCHE, *El crepusculo de los ídolos*, Madrid, Alianza Ed., 1980, pp. 134-135.

² *Idem*, *ibídem*, p. 133.

del seu respecte. Elevaven l'ànima, l'electritzaven. (...) Cap dels déus d'aquests grans homes mancaven d'energia; tots transmetien el foc que els abrasava interiorment, a l'ànima dels qui els veneraven. (...) ¿Quines grans idees us ha suggerit el vacu impostor de Nazaret? (...) ¿Trobeu en els sants que habiten el seu Elíseu algun model de grandesa, heroisme o virtut? És tan cert que aquesta estúpida religió no ofereix res a les grans idees que cap artista no pot emprar els seus atributs en els monuments que crea. A Roma mateix la major part dels ornaments del palau dels papes s'inspiren en el paganisme i mentre existeixi el món només ell instigarà l'activitat creadora dels grans homes»³. Sade, unes ratlles més avall, justifica l'ateisme absolut: «A mesura que l'home s'ha anat instruint, s'ha anat adonant que, tot essent el moviment quelcom inherent a la matèria, l'agent necessari per a imprimir aquest moviment s'esfumaria en un ésser il·lusori i que, com que tot allò que existeix ha d'estar en moviment per la seva mateixa essència, el motor es converteix en quelcom inútil; així s'ha vist que aquest déu quimèric, prudentment inventat pels primers legisladors, no era altra cosa que un mitjà més per a encadenar-nos»⁴.

L'al·lusió als déus pagans és explícita un xic més avall: «Sí, ciutadans, la religió és incoherent amb el sistema de la llibertat (...) feu un esforç més, ja que, treballant com trebal·leu per a destruir tots els prejudicis, no en deixeu subsistir cap, donat que basta un de sol per a ressucitar-los tots. (...) Doneu-nos, doncs, els déus del paganisme. De bona gana adorarem Júpiter, Hèrcules o Palas. Ja no volem saber res del fabulós autor de l'univers que es mou per si sol (...), d'un déu que desorganitza la naturalesa, que és el pare de la confusió, que mou l'home en el moment que aquest es dedica a cometre errors. Un déu d'aquest tipus ens fa estremir d'indignació, i el releguem per sempre a l'oblit, d'on l'infame Robespierre l'ha volgut treure. (...) Estàtues de Mart, de Minerva i de la Llibertat s'aixecaran en els llocs més destacats de les nostres vivendes; celebrarem una festa anyal al seu honor; atorgarem la corona cívica al ciutadà que millor hagi servit la pàtria. A l'entrada d'un bosc solita-

ri Venus, Himeneu i Amor, erigits sota un temple agrest, rebran l'homenatge dels amants; allà, per la mà de les Gràcies, la bellesa coronarà la constància»⁵. I Sade torna a dirigir-se explícitament al poble francès: «Ciutadans meus, la trajectòria que hem recorregut des del 89 fou molt més difícil que la que ens queda per recórrer. (...) Francesos, vosaltres donareu els primers cops i la vostra educació nacional farà la resta; però apliqueu-vos tot seguit a aquesta tasca; que ella es converteixi en una de les vostres més acucians preocupacions. (...) Cal fer-los sentir la necessitat de la virtut únicament perquè la seva felicitat depèn d'ella, i així seran persones honestes per eogisme, i aquesta llei que regeix tots els homes, serà sempre la més segura de totes. (...) Que ningú no dubti que les religions són el bressol del despotisme; el primer de tots els despotes fou un sacerdot. (...) Constantí i Clodoveu varen ser més sacerdots que sobirans. (...) No emprem la força sinó contra els ídols; els sarcasmes de Julià l'Apòstata danyaren més la religió cristiana que tots els suplicis de Neró»⁶.

Sade arriba fins al fons quan justifica la seva postura atea i paganitzant ahora. Si l'home experimenta passions de tot tipus i signe, és estúpid de no considerar-les com quelcom natural, exigint per la naturalesa humana. Per tant, amb aquest criteri, tant l'homosexualitat com la disbauxa heterosexual, tant l'amor com l'odi, tant l'agressivitat com la dolcesa són «naturals», això és, «bons». I això és així fins a tal punt que no aprofitar la felicitat que la vida ens brinda pot arribar a ser un pecat en la mesura que rebutgem quelcom que la Naturalesa (els déus pagans) ens ofereix; es tracta per tant de quelcom equiparable a un sacrilegi. «Qui ha creat l'home? ¿Qui li ha donat les passions que, segons el cristianisme, mereixen l'infern? ¿Per ventura no ha estat el vostre Déu? Així, doncs, imbècils cristians, ¿admeteu que aquest Déu ridícul dona, per una banda, a l'home inclinacions que es veu obligat a castigar després, per una altra banda? ¿És que ignorava que aquestes inclinacions l'ultratjarien? Si ho sabia, ¿com és que els les donà? I si no ho sabia, ¿per què castiga l'home per una falta que només ell ha comès?»⁷. I més endavant segueix

³ SADE, *Sistema de la agresión*, Barcelona, Tusquets editors, 1979, pp. 49-54.

⁴ *Idem, ibídem*, p. 54.

⁵ *Idem, ibídem*, pp. 55-56.

⁶ *Idem, ibídem*, pp. 57-61.

⁷ *Idem, ibídem*, p. 68.

preguntant semblantment: «¿Per què ens ha creat monstruosos? ¿És que potser li obligaven a fer-ho? Aleshores no és lliure. O ¿ho ha fet conscientment? Aleshores és un bàrbar. No, Déu no estava forçat a crear l'home, i si ho fa, només és per a sotmetre'l a aquest destí; la propagació de la nostra espècie passa a ser, doncs, el major dels crims i res no seria més desitjable que la total extinció del gènere humà»⁸.

Pleguem. Creiem que els textos han justificat més que sobrerament la nostra afirmació inicial de la proximitat ideològica entre Sade i Nietzsche. Quant al marc «circumstancial» en el qual apareix la figura i el pensament polític i religiós

del Marquès de Sade, tot ens el fa veure com el portanveu en la seva època d'un tipus de revolució més radical que la que portaven a terme la gran majoria dels burgesos assedegats de llibertat. Com si la Revolució Francesa s'hagués dut a tres nivells de progressiva radicalitat: 1) el nivell burgès, en el qual triomfà; 2) el nivell del «quart» estat —des de Marx se'n diu «proletari» amb Babeuf—, en el qual acabà perdent; i 3) el nivell «sàdic», que tanta semblança té amb els ideals contraculturals de la Revolució de maig francès del 1968, que quedà totalment marginat. Sade, tancat al manicomi, és el símbol d'aquesta marginació d'una revolta ideològica molt profunda per la qual ell i molts pocs d'altres creien que calia seguir lluitant.

⁸ *Idem, ibídem*, p. 67.